

N.F.S. Grundtvig “Om Publicum og Publicums Domstol”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.6, maj 2015

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1819 (SJ: 342)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 3

Teksten er etableret af Kim Steen Ravn

Punktkommentarer og indledning er skrevet af Kim Steen Ravn, redigeret af Klaus Nielsen og Jon Tafdrup

Textredigering er skrevet af Kim Steen Ravn, redigeret af Ida Marie Klahn og Klaus Nielsen

Tilsyn ved punktkommentarer dr.phil. Lis Møller

Tilsyn ved indledning dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

|A:262 |US:556

Om Publicum og Publicums Domstol.

Om hvad man kaldte saa, blev megen Tale ført i forrige Aarhundrede; i Begyndelsen af det nye syns man at tabe alt Sligt af Syne, og *Napoleons* Domstol lod til at være den eneste, der i Literaturen saavel som i Politiken blev synderlig ændset. I den sidste Tid har man atter, fornemmelig i Tydskland, raabt meget paa Publicum og *Folke-Dom*, selv hos os har literaire Stridigheder fornyet det hardtad forældede Ønske om et dømmende Publicum, og det sømmede sig vist for Alvorsmænd nu at tage ret i Betænkning, hvad man her i Grunden bør ønske og arbeide paa.

|A:263 Det gaaer nemlig, synes mig, hermed, som med Alt, hvad Skribenterne i forrige Aarhundrede saa næsten *eenstemmig* ophøiede, at der laae noget meget Sandt til Grund, men at man,

stolende paa den dunkle Følelse heraf, tit ei tog i Betænkning **|US:557** at ophøie og forgude noget Ravgalt, som kun havde det *udvortes Skin* af, hvad den dunkle Følelse i de *Bedre* gav Magt. At Sligt maatte avle idel Ulykke og Forstyrrelse, var nødvendigt, men da man fattedes klar Indsigt, gav man ikke *Misgrebet*, men *det man greb feil ad* Skylden, hvorved vi staae Fare for, ei at blive kloge, men tvertimod at blive dumme af Skade, og da var, synes mig, det Sidste værre end det Første; thi at have, hvad man *selv anseer for sund Fornuft, Oplysning* og Menneskets *retmæssige Fordringer*, imod sig, og dog mene man kæmper for Sandhed og den gode Sag, er, naar man faaer Øiet op, et reent Galenskab. Antage vi derimod, at man greb feil ad den *sunde Fornuft*, ad den *sande Oplysning*, og det *rette* Menneske, og kan det bevises, da ere de hjulpne, som i Sandhed vil hjælpes, da ansee vi Følgerne af hine Misgreb for hvad de var, og frygte aldrig for, at det rette Greb paa Sagen skal frembringe, hvad vi see *ene det kan forebygge*.

|A:264 Efter Evne at bidrage til en saadan Indsigt, hvorved intet Godt gaaer tabt, men meget vindes, har jeg stræbt i Betragtningerne over Mennesket og Sammes historiske Liv i det Hele, thi jeg stræbde at vise, at Menneskets *sunde Fornuft* er ingenlunde den, der i sin Enkeltheds-Baand vil indslutte al Viisdom, og erklære for Daarskab Alt hvad den ei i *Øieblikket* kan begribe, men at det er den, som i hele Menneske-Livets Udstrækning, ∴ gennem *hele Historien*, vil lade sig *udvikle* og *udvide* til efterhaanden at begribe *Mennesket i Sandhed*. Denne Paastand, som egenlig kun udtrykker om hele Mennesket hin fra Arilds-Tid erkjendte Sandhed: man skal lære, *saalænge man lever*, den Paastand gjorde jeg i min første Betragtning: om det Philosophiske Aarhundrede, hvortil vi i det Attende kun finde *Spørgsmaals-Tegnet*, og hvem der siden, med stadig Opmærksomhed, har fulgt min Tanke-Gang, vil sikkert have opdaget, at det stedse var samme Paastand jeg stræbde at bevise.

Vi staae nu, som Dannevirkes Læsere veed, paa Pletten, hvor vi, efter et Blik paa Kirkens, Statens og Skolens indbyrdes Forhold hidtildags, skulde fæste Øie paa *Skolen*, hvor vi maae søge **|A:265** Anviisning til, af al Magt, at arbeide paa Opnaelsen af Kirkens og Statens herlige Øiemeed.

Under denne Betragtning af Skolen henhører vist nok nærværende Sag; men da det i Skolen er ligesaa galt, paa eengang at ville betragte, som paa eengang at ville lære Alt; ja, da netop, **|US:558** hvad der i Kirken og Staten er aldeles bagvendt, det nemlig: at tage Alting *stykkeviis*, er i Skolen det eneste Rette, saa seer man vel, det skader ikke at betragte et Stykke af Skolen for sig selv, naar vi kun ikke glemme, under hvilket *Hoved-Stykke* det hører, og hvad Sammenhæng det Hoved-Stykke har med *Mennesket i det Hele*.

Imidlertid bryder jeg dog kun nødig den Orden, jeg havde

foresat mig, gjør det kun, fordi Dagens *Uorden* synes mig at kræve det, og vover Intet derved, da *den* tilstrækkelig har godtgjort, hvorlidet mine fleste Læsere, thi det er *Studenterne*, have ordenlig fulgt og fattet min Tanke-Gang.

Skolen kan og maa betragtes fra tvende Sider: deels som en *Stats-Indretning* ∴ Skolen *efter forelagt Tegning*, og deels som en folkemæssig Vexel-Virkning ∴ Skolen *paa frie Haand*. Dersom ikke Tale-Brugen var i Veien, kunde man her med al Føie bruge Udtrykkene: privat eller *særskilt*, og *Offenlig* Underviisning, men da disse |A:266 Udtryk alt for længe siden ere tagne i Beslag til at betegne en blot vilkaarlig, og, saa at sige, tilfældig Inddeling, vilde de kanskee her forvirre istedenfor at opklare. Hensyn maae vi imidlertid tage herpaa, saameget mere, som Publicum, publik og Publicitet netop betegne *Offenlighed*, og de saakaldte *offenlige* Skoler kun *derived* hjemle sig Navnet, at de ei blot ere mere tilgjængelige, end de enkelte Huus-Skoler, men ogsaa mere afhængige af, og i nærmere Vexel-Virkning med den offentlige Mening om Maalet for Underviisning i det Hele, og om *Fremgangs-Maaden* (Methoden) som fører dertil.

Dog, man ansee nu hvilke Ord man vil for de bekvemmeste til at udtrykke Forskjellen mellem Skolen: som en Indretning af Huus-Fædre og Stats-Styrere, og Skolen: som et Forhold, der skaber sig selv mellem Forfatter og Læser, saa vil man neppe kunne nægte, enten at begge høre under Hoved-Begrebet *Skole*, eller at der i Tankerne som i Verden maa *skjelnes* mellem dem: at de maa tænkes som hvad de vise sig at være: *adskildte*. Hvad en Fader eller Formynder *lader* sine Børn eller Myndlinger *lære*, det beroer, forudsat at han vil dem vel, *paa hans Tanker* om hvad der, efter deres Anlæg og Omstændighederne er dem tjenligst, |A:267 samt paa, hvad der staaer i *hans Magt*. Hvad Staten lader lære i sine Skoler, og hvad den fordrer lært af dem, hvis Hoveder den nærmest vil betjene sig af, det beroer paa *Øvrighedens Tanker* om Statens Øiemeed, dens dertil svarende Tarv og Midlerne man har til Tiene|US:559ste. Hvad der *maa trykkes* beroer nu vel ogsaa paa Øvrighedens Godt-Befindende men her see vi dog strax en mærkelig Forskjel, i det Tale, Skrift og Prænt udgjør en Række af Virksomheder der kan træde i hinandens Sted, og vil stedse *med Tiden* kunne erstatte eller frembringe hinanden, uden at det staaer i nogen jordisk Øvrigheds Magt at forhindre det. Lægge vi hertil, at en Stat, der ei vil forgaae eller nedsynke i Barbarie, kan ei engang *ville* afsondre sig *aandelig* fra de forrige og samtidige Stater, saa indsee vi let, hvor indskrænket enhver Stat er i sin Virkning paa *Fri-Skolen*. En nogenlunde klog Øvrighed vil derfor, hvordan den saa ellers tænker, indskrænke sig til at danne *sin* Skole efter sit eget Hoved, og vaage over, *saavidt mueligt*, at intet Trykt udkommer inden dens Grændser, eller indføres over dem, som *den finder*

stridende mod *sit* Øiemeed. At udføre dette videre hører til en egen Betragtning over *Trykke-Frihed* eller i det Hele om *Tale* og *Skrift*, men Saameget burde anmærkes, for |A:268 at paaminde om, at, alle Indskrænkninger uagtet, som fra Statens Side kan gøres, vil der altid for Ordet blive en vid Mark, hvor dets Gang og Virkning kun beroer paa Aanden: paa hvad Folket har Lyst og Evne til at tale om, og faae Forstand paa. Hvem der skulde tvivle herom, maatte være meget ubekjendt med *Ordets* Drift til Frihed, og Magt til at gjennembyrde alle verdslige Skranker, som det har gjennembrudt de stærkeste man kan tænke sig: Skrankerne mellem Aand og Legeme, da det blev et *legemligt Udtryk af Aand*; men selv en saadan Tvivler maatte vel i dette Stykke kunne helbredes ved at betragte *Napoleon* og de Skranker, han satte for Ordet, betragte dem, ei engang hvor de nu *synes* at ligge: i Gruset under hans omkastede Billed-Støtte, men som *opreiste* og virkende i deres fulde Kraft!

Er nu saaledes *Ordets Fri-Skole* af det Slags, som selv en *Julian* efter vor Tids Leilighed, og det vil sige *meget*, med al sin Magt og Snedighed er for kort til at lukke og for svag til at styre, saa maatte man ansee den for meget ubetydelig i sine *Virksomheder*, hvis man ei skulde finde den Tænkerens høieste Opmærksomhed værd, thi samme lokker den unægtelig til sig, ved at vise sig i |A:269 en Skikkelse, der midt i den strængest bestyrede Stat, kunde trodse al verdslig Magt. Nu er det imidlertid, som man let seer, en Umuelighed, at en, alt andet Verdsligt *overlegen Magt*, kan være i *Virksomhed*, uden at frembringe betydelige Virksomheder, ja, uden at have en, alt Andet |US:560 *overveiende* og altsaa *afgjørende Indflydelse*. Altid vil det saaledes være fra denne Skole, som kun Aanden har i sin Magt, at Kirke-Bygning og Kirke-Storm, Stats-Forbedring og Stats-Forvirring *udgaaer*, naar ellers Sligt skal skee med nogen Kraft og have Varighed, som Intet kan have, uden hvad der er i Folkets Aand, som Ordet i Fri-Skolen udtrykker. Lægge vi nu hertil, at forsaavidt Skolen holdes for aabne Døre eller paa fri Mark: forsaavidt Ordet skrives eller trykkes, er dets Virksomhed paa andre Folk og Slægter, end dets *Faddere*, kun afhængig af dets egen *Kraft* og Vedkommendes *Hjertelag*, eller, med andre Ord: betænke vi, at denne Fri-Skole gaaer virksom gennem hele Historien, at det beroer paa den, hvorvidt *Mennesket* kommer i Oplysning og Forstand, og at hvert Folks Plads og Rang i Menneskets aandelige Historie, beroer paa dets Deelagtighed i denne *Skole-Gang*; da forstaae vi, af hvilken afgjort Vigtighed Spørgsmaalene om Literatur, Publicum og Publi|A:270 *cums Domstol* maa være i vore saa skriftlige og boglige, ja vel forskrevne og fortrykte Dage.

Min Troe er det, at allenfalds i vore Dage, da selv de, der i Grunden hverken tænke eller læse, dog vil have Ord for begge Dele, og vil tale med om Alt ja, i vore Dage, da der er skrevet og trykt saa ravgale Ting om Kirke og Stat og Alt, hvad man kan tale om, da Læsning af Allehaande hører selv til Tyendes Tidsfordriv, og da man saa nemt kan faae Allehaande at læse; jeg siger, det er min faste Troe, ja jeg mener det lader sig uigjendrivelig bevise, at *allenfalds i slige* Dage forfeiler *næsten enhver* Trykke-Tvang sin Hensigt, i *hvad saa end* Hensigten er, thi i en saadan Tid maa det vist ikke blot være Præsten og Historikeren, men ogsaa den verdslige Øvrighed høist *magtpaaliggende at vide: ihvad* Folk mener og har Lyst til at fortælle hinanden; først da kan den tage *hensigtsmæssige* Forholds-Regler, ihvad saa end dens Hensigt er. Jeg sagde *næsten*, thi uagtet det vist heller ikke kan være Øvrigheden ligegyldigt, hvad Folket mener om den selv og fremmede Magter, kan der dog gives Omstændigheder, hvorunder det er aldeles hensigtsmæssigt, saavidt mueligt, at forebygge hørøstet Tale derom.

|A:11 Dog, det er ikke min Hensigt her egenlig at tale om Trykke-Frihed og dens Grændser, eller maaskee rettere om den store Forskjel imellem at *lade* trykkes og *tillade* Trykning, samt den endnu større mellem at kunne sige offentlig hvad man vil paa *eget Ansvar*, og at kunne sige det *uden Ansvar*, hvilket **|US:561** Sidste vel er Noget med det Galeste man har forlangt af Staten; jeg vilde kun minde om, at, ihvor det gaaer, er Friskolens *Raade-Rum* i vore Dage, med historisk Nødvendighed, større end nogensinde før. Herom vilde jeg minde, baade for, om mueligt, at vække mere alvorlig Opmærksomhed paa Literaturen i det *Hele*, og tillige for at gjøre det mere indlysende, hvor splittergalt det maa gaae med en Sag, der vil gaae sin egen Gang, dersom ikke en god Aand hviler paa udmærkede Hoveder, og vil tage Ordet.

At det her er af særdeles Vigtighed: hvad man forstaaer ved *Publicum* og *Publicums Domstol*, og hvor klart man kan gjøre sig selv og Andre Begrebet derom, det skulde jeg mene, hver Alvors-Mand maa indrømme, og det kan da aldrig være af Veien, at jeg, medens Andre tie, forklarer min Mening derom, thi er den ret, da er det vist paa Tide at den gjør sig gjældende, og er den vrang, da er det ligeledes paa Tide, at den bestrides og rettes. **|A:272** Det er paa Tide, siger jeg, thi hvor saa end det rette *Publicum* og Sammes Domstol er at finde, saa er det dog aldeles nødvendigt til en ordenlig Retter-Gang og en velgrundet Kjendelse, at baade Ord-Førere og Dommere faae i det Mindste *Øren-Lyd*, som man aabenbar i vore Dage staaer Fare for at mangle, og maa tilkæmpe sig paa en Maade, den gode Sag, hvis den saa er, kan aldrig baade, men maa, i det Mindste i os og *vort* *Publicum*, tabe meget ved.

Spørge vi nu: hvad *Publicum* er, da maa Svaret nødvendig blive: det *store* *Publicum* bestaaer af alle dem der har læst, læse og

skal læse, lige til Verdens Ende, og dette Publicums øverste Domstol kan ingen anden være, end den klare Sandheds paa Domme-Dag, ved Historiens Slutning, man maa saa i Øvrigt tænke sig Dommeren og Domstolen under hvilken Skikkelse man vil. Hvad Christne troe derom, veed man, og at jeg hylder de Christnes Troe, maa mine Læsere baade have hørt og seet.

Men, uagtet vi, som en liden Deel af dette store Publicum, vist nok altid, baade naar vi læse og skrive, *bør* have denne Publicums Høieste Ret levende for Øie, saa er det dog ligesandt, at Ingen heller i dette Stykke gjør Alt hvad han bør, og at Mange baade Læsere og Forfattere tilsidesætte aldeles [|A:273](#) dette Hensyn. Var det anderledes, kunde og vilde vi vist spare mange Ord, som nu deels *maae* bruges, og deels *bruges*, skjønt de ikke maatte men selv da vilde man dog nødes til, naar Døden var i Verden, at skjelne mellem et forbigangent, et nærværende [|US:562](#) og et tilkommende Publicum. Det maae vi da ogsaa, og, for vore Synders Skyld, maae vi tillige tage Hensyn paa en i hver Tid nærværende, og en paa hver Slægts Grav sig opløftende Domstol. Findes der nu, som Tilfældet er, Bøger paa og Læsere af forskjellige Tunge-Maal, da nødes vi til at indrømme hvert bogligt Tungemaal sit Publicum, der vel kun er en liden Deel af det Hele, og skal svare for den fælleds øverste Domstol, men har dog tillige sin egen baade nærværende og tilkommende, eller sit Hjem-Thing, Lands-Thing og *sin* Høieste-Ret i Ordets Rige.

Nu er det da let at sige, hvad der skal forstaaes ved det *Danske Publicum*, som vi have nærmest med at gjøre, thi derved maa *især* forstaaes alle der have læst, læse og skal *læse Dansk* som deres *Moders-Maal*, de maa saa findes *naar og hvor* det kan træffe sig. Spørge vi nu om Sammes Domstol, da veed vi den staaer i *Historien*, og skal beklædes af de klogeste og kyndigste Læsere af alle de paa hinanden følgende Slægter, men da de nu umuelig kan alle være tilstæde paa eengang, uden, [|A:274](#) i al Fald, ved en underlig Opstandelse *tilsidst*, saa ere til enhver Tid de nærværende af dem, at ansee som den hele Rets beskikkede Fuldmægtiger og udgjøre for deres egne Dage Literaturens Hjem-Thing, og for de forrige dens Lands-Thing.

Men, nu synes det vanskeligste Spørgsmaal at komme, det nemlig: hvorledes man, til enhver Tid, skal kunne *finde* de *rette* Dommere eller Fuldmægtiger, og hvad *Gyldighed* deres Kjendelser have?

Naar man læser de berømteste Taler herom og Forklaringer over det gjængse Ordsprog: *vox populi vox Dei* fra forrige Aarhundrede, eller endnu bedre, naar man betragter *Anvendelsen* deraf, da kan man ikke skjønne rettere, end at der ved *Publicum* forstodes: *Mængden af aabne Munde*, ligesom ved *Folket: Mængden af fuldvoxne Ædere*. Vel vidste man, at fordum blandt de klogeste Folk: paa Athenens og paa Roms Thing-Stæder, var

Mængdens Røst langt fra at være enten en Guds eller en i Sandhed gyldig Stemme, vel kunde det ei nægtes, at de fleste Læsere læste nok saa slet, som Mængden fordum hørde, og at mange talde med om Bøger, som de deels ei kunde læse, deels ei havde læst, men kun hørt tale om; og endelig vidste man ret godt, hvad Følgen fordum altid var blevet |A:15|US:563 af at lade Mængdens Stemme afgjøre en Tales Værd og Gyldighed: Forvirring nemlig og Forstyrrelse; men ikke desmindre var det denne aura popularis, som alle Forfattere paa hvert Folks Moders-Maal enten beilede til, eller truedes med, som en Guds Dom. Denne Daarskab var paa de fleste Steder nær ved at gjennemtrænge hele Skolen: Forfatteren beilede til og beraabde sig paa sine Læseres Bifald, Præsten bar sig efterhaanden ligesaadan ad med sine Tilhørere, Læreren med sine Discipler, og hvor man kom ret vidt i Oplysningen, Øvrigheden med sine Undersaatter. Hvad Følgen maatte blive, havde Historie og sund Fornuft forgjæves forudsagt, nu har vi seet det, mangansteds vel, men jeg vil dog haabe ikke allevegne, *ligesaa forgjæves*. Der behøves i det Mindste kun et lille Grand sund Fornuft til at begribe, at naar Lærlingen skal raade over Læreren, Undersaatten over Øvrigheden, da maa enhver Lærling og Undersaat, der ei er meget tykhovedet, deraf slutte, at før man kan raade over de Andre, maa man først og fremmest *raade sig selv*, og at man nødvendig maa være klogere end hvad man har Ret til at bedømme. Det er saaledes ganske naturligt, at Skole-Drenge pibe deres Lærere ud, naar de faae Lyst, og det maa naturlig|A:276 viis blive langt hyppigere i Fri-Skolen end i Cathedral- eller Baand-Skolen. Da nu Mængden af Læsere, især i en Hoved-Stad som tillige er Universitets-Bye, for det Meste vil være paa Pibernes Side, eller i al Fald, dog finde, det er ganske moersomt at høre deres Gaver, saa maa man vel tilstaae, at Betingelsen for Ordets Virksomhed: *Ørenlyd* staaer paa Spil, og det er klart, at kan Ungdommen ikke bevæges til at stikke Piben ind, da komme vi, om vi skal leve vor Alder ud, til at dandse efter den paa vore gamle Dage, som hin gamle Philolog efter Dronning Christines. Betænke vi, at det er i Friskolen, Kirken, Staten og Skolen maa søge sine Embedsmænd, da kan vi ikke tvivle om, at de, om end lidt senere, kom ogsaa paa deres gamle Dage til at dandse efter samme Pibe, eller rettere gaae bag af Dandsen, og det var dog vist alt for uhyre stor en Virkning af smaabitte Aarsager, der ikke blot vilde sætte den pragmatiske Historieskriver men *Historien* selv i en slem Forlegenhed. Udvortes Midler mod dette Onde kan imidlertid kun hjælpe lidt, thi Pibe-Lysten er en indvortes Sygdom, og det nytter kun lidt, at Udbruddet forhindres, naar Sygdommen bliver siddende i Kroppen, thi da bryder den kun |US:564 tilsidst des voldsommere ud og bliver da ulægelig. Hos ethvert Folk, der ikke snart vil op|A:277 høre at have noget Publicum, maa man da see til at finde det rette, og samme maa foretage en Grund-Cur med det selvgjorte,

hvorved det enten kommer sig eller døer, thi skjøndt det Første er ønskeligst, er Historien dog langt bedre tjent med det Sidste, end med et Publicum den maa tage sin Død over.

Hvor man til enhver Tid skal søge det rette dømmende Publicum, er nemt at sige; thi det skal jo bestaae af de bedste Læsere vi *kjende*, og hvorledes skal det blive vitterligt, at man har læst, eller læser med Forstand, naar man ei giver Folk Noget at læse, hvoraf det kan erfares. De bedste Forfattere maae da altid fra *Hovedets* Side være de bedste Læsere, og da det nu er med Øiet man læser, med Øret man hører, og med hvad der er i Panden man skal dømme, saa maa det ogsaa nødvendig være dem, der skal beklæde Publicums Domstol. At de tit kan være meget uretfærdige Dommere, kommer deraf, at man gjerne kan have et slet Hjerte, fordi man har et godt Hoved, men derfor er det lige vist, at man maa være *Hovedet* høiere, end hvem man, *staaende paa sine egne Been*, skal oversee, og at hvem der kun naaer en Forfatter til Skuldrene, kun er en slet Dommer over hans Hoved.

|A:278Allerede heraf lære vi da, baade *hvem* det er, som skal føre Opsynet i Literaturen, og hvad det er, de først og fremmest skal bekæmpe. Det er nemlig klart, at ere de Ord-Førere, hvis Tale har hjemlet dem Plads mellem deres Tids bedste Læsere, ere de Historiens Sætte-Dommere, da maae de ikke tillade, at andre gribe ind i deres Embede, men skal med *Ordets* Vaaben tvinge den selvgjorte Dommer til enten at vige Sædet, eller hjemle sig Ret til at være deres Side-Mand. Heraf kan man nu godt forklare sig det Nag dygtige Forfattere, næsten uden Undtagelse, have havt til *Recensenterne*, thi disse have for det meste enten slet ikke været egenlige Forfattere, eller dog langt mindre end de, hvis Hoved de bedømde. Det er nu vist den høie Tid, at det Uvæsen faaer Ende, hvis ikke hele Literaturen skal nedsynke til en blot Anmeldelse af, hvad Peer og Povel synes han vilde gjort, dersom han kunde have gjort Andet end fortælle hvad han synes om det andre har gjort, og Baggesen har unægtelig Ret, naar han kalder en Recensent, i *Modsætning* til en Forfatter et *Djævelskab*; thi det er bestemt en *Uting*. Man seer ligeledes let, at Forfatterne meget nemt kan raade Bod paa det Uvæsen, thi de behøve blot at gjøre deres **|US:565**Skyldighed: selv beklæde Dommer-Sædet, da falder hvad der er svagere end de **|A:279**bort af sig selv, og hvad der kan maale sig med dem, nødes de til at lade sidde, til Lykken skifter Seier. Vist maa det have været en gal Tid, da hint Uvæsen tog Overhaand, og knap vil de som lode det tage Overhaand, mægte at kue det, thi at de navnkundige For-Fattere tillode Børsten-Bindere og anonyme Uting ustraffede at bryste sig paa Domstolen, det beviser ganske rigtig, at enten duede Forfatterne ikke stort, eller de omgikkets letsindig med deres store Kald, og brød sig for lidt om deres Læsere, naar kun

deres Bøger fandt Afsætning, og Recensenterne, som de for Resten blæste ad, kun roeste dem af fuld Mund, men i saa gal en Tid som det var, kan en ærlig Mand være bekjendt at have faret vild, og atter søge sit Sted. Men om det ogsaa ellers gik an, nytter det dog nu ingenlunde at ville forsvare sine offentlige Feiltrin, thi derved giver man kun de selvgjorte Dommere den eneste *hovedlignende* Krog, hvorpaa de kan hænge deres Hat; man maa skrifte selv for det hele historiske Publicum og derved netop vise, at man er Karl for sin Hat og er ikke kommet hovedløs til den. Hvem der ikke vil det, udskyder sig selv af Dommer-Laget, thi hvem der aabenbar er en uretviis Dommer over sig selv, maa nødvendig dømmes andre for Gunst og Gave.

|A:280Dog, der er en anden Omstændighed, som saare meget indvikler Forholdet, og gjør, at Forfatningen i Skrift-Riget, uidentvilt, selv hvor der bedst raades Bod paa Uvæsenet, vil endnu enstund beholde et revolutionært Skin, og, om ei rystes, saa dog foruroliges ved enkelte stærke Udbrud af revolutionær Aand. Tingen er nemlig den, at Naturens rette ρ : den *naturhistoriske* Orden, naar den først engang er aldeles forrykket, kun *med Tiden* gennem Kamp kan igjen vorde indført, naar den, at sige, skal være Andet end hvad vi saa tit gennem Historien har seet i revolutionære Stater: en *kraftløs Skygge*.

Børne-Børn ere de Gamles Krone, og Fædrene ere Børnenes Priis, dette deilige, dybtgribende Ordsprog gennemgriber alle de menneskelige Forhold, og da nødvendigviis ret klarlig Menneske-Aandens historiske Udviklings-Forhold, som Friskolen udtrykker. De *ældste* navnkundige Ordførere, som ei viiste, de gik i Barndom, skulde derfor altid være de egenlige Dommere, og de *næstældste* Skrivere, saa var Tingen i sin Orden, men naar nu de Ældre paa den ene Side opdrage Børnene til Selvraadighed, og paa den anden Side, naar de blive voxne, **|US:566**haardnakket nægte dem Ret til at tale med, da seer man let, at Baandet er sønderrevet: at Børne-**|A:281**Børnene aldrig kan være de Gamles Krone, eller Fædrene Børnenes Priis. Træffer det sig nu desuden, deels saa uheldig, og deels saa heldig, at Fædrene for det Meste har, sig selv ubevidst, havt en slem Skade paa Øinene, som Børnene tildeels opereres for, da er *Bruddet* næsten ulægeligt, thi da maae de Gamle troe, at Børnene, som sige hvad de see, enten ere stokblinde, eller vil spille Gjæk med dem. Kun Svaghed hos de Gamle kan da frembringe et Slags fredeligt Forhold, men naar nu Børnene blive indbyrdes uenige om deres Syn, og naar saa Børne-Børnene, drevne af medfødt Selvklogskab, og opmuntrede ved deres Forældres Exempel, vil gjøre deres Syn gjældende, før de faae Øinene op, og vil kaste Alting overende med, hvad de har drømt, tit vel endog med

hvad de har følt i Vuggen; da opdager man først ret, hvor forstyrret den naturlige Orden er blevet, og kun seent vil derpaa raades Bod, hvis det ikke er mueligt, at de *stærkeste* Oldinger kan opereres, da gjøre fælleds Sag med dem af Børnene, hvis Syn de billige, og hævde sig den Plads, Historien har anviist dem. Venteligt er dette vist nok i Almindelighed ikke, men mueligt er det dog under den Betingelse, at nogle af de kraftige Børn betragte Gjenstandene med de rette Øine, thi til at faae Øinene op for Sandhed, er Ingen for gammel |A:282| naar han kun har Hjertelag dertil og til at fælde retvise Domme er heller ingen Mand for gammel, naar han kun har Hoved dertil, og ei har mistet Samlingen. Om nu Børnene see ret, maa der jo vist nok, i *det Hele*, en høiere Dommer til at afgjøre, nemlig *Sandhed Selv*, men om de see med *det Folks* Øine som avlede dem, lader sig bestemt afgjøre, naar man kun veed, med hvilke Øine de betragte dette Folk i *Historien*, og bliver det herved klart, at de see med Folkets Øine, da maae de Ældre, som ere uenige med dem, enten have Uret, eller kunne bevise, at Folket saae galt: et Beviis, der blot kan føres, ved klarlig at fremstille Folke-Synet i Modsætning til *Sandheds* eget Syn; thi det nytter kun lidt at en enkelt Mand eller en enkelt Slægt sætter *sit* Syn imod Folkets, derved udrive de sig blot af Folket og *tilintetgjøre* sig i *dets Historie*. Kan en saadan Mand eller Slægt derimod beviise, at *Sandhed* fordømmer Folke-Synet, da har de Ret, men da er Staven brudt over Folket, det er, som saadant, tilintetgjort i Historien, dets Moders-Maal skal ikke uddannes, men aflægges, dets Aand ikke udvikles, men nedmanes, og er det saa med det danske Folk, |US:567| da bør jeg, som hylder og inderlig elsker dets Aand, have udtalt, ja, da skulde man synes, at Historien for længe siden |A:283| maatte have tilintetgjort et Folk, der aldrig har havt andet Skjold end sin *Histories* Aand.

Dog, i det vi nævne *Historien*, maa det vel falde os paa Sinde, at et Folk, man maatte løsrive sig fra for at følge Sandhed, maatte nødvendig have været *Historien* i det Hele *fiendsk*, og viist det selv i Forholdet til sin egen, thi det er umuelig Andet, end at baade maa *Historien* i det Hele aabenbare Sandhed, og ligeledes maa et Folk, som var den *fiendsk*, sin hele Tid have ligget i Kamp med den, og altsaa enten have stræbt at glemme eller at forfalske *sin* Historie. Er det nu derimod vist, at det danske Folk har altid elsket *Historien*, og har dens forunderlige Gunst alene at takke for sin Opholdelse paa Tidens stormende Hav; da er det upaatvivleligt, at det danske Folk har i Grunden betragtet Mennesket og Menneske-Livet med de rette Øine, hvis Syn da skal gjøres gjældende, og vil naturligviis, ved *Historiens* Hjelp blive det, saavidt som Sandhed følges. Hvem der troer at Christen-Dommen er *Sandheds* Dom, vil af det danske Folks Kjærlighed til *den*, meget nemt gjøre samme Slutning, men

hvem der ikke troer det, skal have ondt ved, enten at bevise Christen-Dommens Strid med Historien, eller *begges* Falskhed, |A:284 og maa dog en af Delene, naar han skal kunne forsvare sin Van-Troe.

Dette store Held for Danmark, at man der kun behøver at træde i Fædrenes Fodspor, for at følge Sandhed, og kan derfor ei følge denne, og dog forlade Fædrene, dette Held skjænker os en Grundighed og Eenhed i vor aandelige Udvikling, som neppe noget andet Folk kan glæde sig ved, og denne Indsigt føder Haabet om, at *Gjæringen* hos os, som Gud skee Lov! aldrig er kommet videre end i Friskolen og lidt ind i den anden, hvor den, efter Tidens Medfør, var uundgaaelig, at den ikke skal vorde en Døds-Kamp til Forraadnelse, men en Livs-Kamp til Opstandelse. Ja, man tør haabe, at i Dannemark, hvor fra Arildstid Forældrene saa inderlig have elsket deres Børn, og opoffret Alt for dem, og hvor Børnene igjen have saa hjertelig æret og elsket Forældrene, at end ikke Døden adskildte dem, men Fædrenes Aand hvilede paa deres Børn, og Børnenes Tunge udsang med Kjærlighed de hensovne Fædres Priis, *her* tør man haabe, det vil sandes, at saattes ere Sydskende vrede, *her* tør vi haabe, at Børnene vil snart igjen lære at tie, naar Mænd tale, og bøie sig for de graae Haar, ligesom og, at Fæ|US:568drene vil *høre* deres voxne Børn, før de dømme, og række dem, der kjærlig slutte sig til den fælleds Fædrene |A:285 Aand, en trofast Haand i Skin af den hellige Lampe, som over Fædrenes Grav bestråler deres Lignelser! Vil man sige: dette mit Haab er alt for lyst, da er det ikke blot en Undskyldning, men et Forsvar, naar jeg peger paa Grav-Lampen, som netop var, hvad der skinnede mig i Øiet, og jeg tvivler slet ikke paa, at hvad der saa end skal times i de næste Dage, skal jeg dog, hvis jeg lever saa længe, som *Olding* see det frydefulde Syn, jeg i den selvstændigste Alder hæftig attraaede. Jeg frygter heller slet ikke for, at man skal sige, jeg snakker for min Æske, thi deels er jeg ingen Olding, og deels har jeg, som dansk Skribent, traadt mine Børneskoe, og tør haabe, at har jeg, trods mine Recensentere, taget Ordet, kan jeg ogsaa, uden deres Hjelp, beholde det og, trods nogle Dreng-Piber, skaffe mig Ørenlyd i saa stor en Kreds, som jeg behøver til Navnkundighed, og Meer kunde ikke alle Samtidiges forenede Røst give mig; *Ret* kan Intet uden Sandhed give mig, og har jeg *Ret*, da beholder jeg den nok, trods al Modsigelse, med mindre, hvad jeg ikke frygter for, Sandhed skulde faae i Sinde at modsige sig selv ∴ gjøre sig selv til Løgn.

Hvad Grund jeg, som Præst, har til at ønske, at baade Gamle og Unge vilde lade Bibel og Christendom skee *Ret*, og smukt bøie sig derunder i alle |A:286 Maader, behøver jeg neppe at sige, og skedte det, da fulgte Eenighed og Samdrægtighed, Billighed og Beskedenhed af sig selv; men, som dansk Skribent, er det kun min Overbeviisning om den historiske Ordens Fortræffelighed, og

Veemod over at baade Gamle og Unge, ved Bruddet derpaa, tabe i Historiens Øine Alt, hine hvad de har virket og disse hvad de kunde komme til at virke, kun denne Overbeviisning, der afnøder mig Ønsket om en Nærmelse, skulde samme endog noget forsinke Danner-Folkets aandige Udvikling, thi paa denne Bane kan man, naar man kun immer gaaer fremad, aldrig komme for silde, men let for tidlig til Enden, og kun det Folk, der gaaer sagtest naaer Maalet.

Spørger man, om jeg da mener Strid kan undgaaes, da maa jeg svare Nei, men det er gammelt Dansk at føre udenlandsk Krig, og ei, uden naar man angribes, at blotte Vaaben i Fædrelandet, det bliver daglig mere min Lyst, og da nu Historien har lært mig, at ingen Synd er Dannemænd meer unaturlig, end at bære Avindskjold mod Fædrelandet, saa troer jeg, at al egenlig Krig mellem ret danske Folk baade kan og bør [|US:569](#) undgaaes. Danmark har aldrig havt Mangel paa glubske Fiender, og vil vi forsvare vor Historie, skal vist heller ikke for Fremtiden fattes os paa Leilighed enten til at øve eller [|A:287](#) vise vore Kræfter i Sandheds Tjeneste, thi ikke blot Tydskere og Svenskere har vi da at bekæmpe, men selv stærke og stolte Blodsforvandte: Nordmænd at overvidne paa Modersmaalet. Vi have ikke blot hine Modstandere omkring os, men iblandt os, thi vi have kloge Slægter af fremmed Byrd, hvis Tale noksom viser, at de lærde vort Modersmaal: meer for at bekæmpe end for med os at uddanne det, at de indblandede sig i vor Historie: meer for at afbryde end med os at fuldende den.

Det er derfor min Mening, at alle danske Bøglærde, som have hjemlet sig Ret til at tale med, alle *danske*, siger jeg, og mener dermed alle dem, men kun dem, der holde Dannemarks Historie i Hævd og Ære, at de burde forene sig om at holde indbyrdes Fred og staae hinanden bi i Kampen mod Alt hvad der i Literaturen er udansk og dermed uhistorisk. Jeg troer det lod sig gjøre, uden at Nogen af os bortgav det Mindste af hvad vi troe, hører en Anden ρ : *Sandhed* til thi hvad vi finde Udansk hos hinanden, har vi Leilighed nok til at bekæmpe *der*, hvor det *har hjemme*, og er vi ret danske, da ansee vi ikke en Misbilligelse af vor egen uforgribelige Mening for en Krigs-Erklæring.

Alt Udansk og Uhistorisk i Friskolen skulde vi bekæmpe, hver paa sin Maade, og med de Vaaben [|A:288](#) han bedst kan haandtere, men hvad der mest aabenbar og unægtelig er udansk, skulde vi bekæmpe i Forening, som Forfattere af et Tidsskrift, der kunde hedde hvad det skulde, men skulde være som et Vagt-Taarn paa Historiens aandelige Danne-Virke.

Først og fremmest skulde vi der bekæmpe den aldeles udanske og uhistoriske Selvklogskab, Næsviished og Uforskammenhed, som en Deel af Ungdommen troer sig berettiget til, men hvorved den kun, som Fjellebods-Gjøgler, stræber at afdrage Læsernes Opmærksomhed fra Alvors-Tale, spilder sin egen og Læsernes Tid,

og udrykker de Fjer, der maaskee engang kunde blevet Vinger, af barnagtig Lyst til med store Bogstaver at skrive sit Navn i et Blad, hvorpaa den indbilder sig: det i Øieblikkets Rendesteen, hvori det synker, kan seile til Maanen.

Dernæst skulde vi af al Magt bekæmpe den aldeles udanske og slet tydske Høitravenhed, Spillen med Konstord, og Spillen under Maske, som blandt de Yngste er den høieste Mode, og finder Understøttelse hos adskillige af de Ældre. Hvad danske [|US:570](#)Folk skal have godt af, for Hoved og for Hjerte, maa siges paa ret Dansk, og maa kunne siges derpaa, naar Vedkommende ret veed hvad de vil sige; og hvad danske Folk ei kan have godt af, faaer være hvad det er, men er naturligviis ikke for danske Folk, og bør [|A:289](#)da i al Fald ei skrives i Bøger man kalder danske. Fremforalt bør hvad der udgiver sig for Philosophie, være skrevet paa ret reent og ordenligt Dansk, thi deels er vi Danske lidt langsomme af Begreb, deels kommer det i Philosophien ret an paa at *mærke* Ord, og endelig maa, hvad der vil forklare det Dunkle i det mindste være *tydeligt*.

End videre skulde vi bekæmpe den Indbildning, at naar man har et opvakt Hoved, behøver man ei at lære Noget, thi det er gammel Dansk, netop at sætte de opvakte Hoveder til Bogen, og Kjød-Hovederne til at kjøre Plov, eller i det Høieste *blot til Pennen*.

Fremdeles skulde vi bekæmpe det Galenskab: at ville med Fornuften overflyve Erfaringen, og philosophere i Luften, eller at tilsidesætte Menneske-Slægtens historiske Erfaring, og sætte sin egen isteden, som noget der skal kunne forklare Mennesket, altsaa den hele Historie, hvorved vi da skulde faae det utroelige Syn, at Philosophien paa eengang blev en Spaa-Dom eller For-Dom om det Uvordne og tillige Sammes Forklaring, og det Altsammen efter eet Menneske-Barns Hoved.

Dog, jeg vil ikke her udmale min lyse Drøm om en Forening til at fremme og forsvare *Dansk* Videnskabelighed, thi, skjøndt jeg haaber at opleve [|A:290](#)dens Begyndelse, synes den, efter det attende Aarhundredes *Jule*-Mærker, dog end at være fjern. Saalænge nemlig enten Græsk eller Romersk, Engelsk eller Fransk, Tydsk eller hvilkensomhelst anden *Folke-Dom* skal gjælde for *Christen-Dom*, da maa den naturligviis ogsaa gjælde for *Viis-Dom*, og jeg veed jo vel, at her staaer Skille-Rummet mellem vor Tids danske Bøglærde, som hindrer enhver kraftig Forening, og fremforalt nøder mig til at staae ene. Vel skulde man synes, at Danske, hvis Folke-Dom er kun Beskedenhed, og hvis Hjertens-Lyst er hjertelig Sanddruehed, Jævnhed, Kjærlighed og Klarhed, at de aldrig kunde foretrække nogen af Verdens vise Mesters Tale for Christi og hans Apostlers egen, mageløse, og visselig, det kan ei heller med *fuldberaadet* Hu nogen Dannemand, men lade sig overtale, overraabe og forknytte af smigrende Franskmænd, støiende Engellænder og spidsfindige Tydskere, det kan vi lettelig, naar vore Skjøde-Lyster have rokket

Troen, svækket Tilliden og kjølnet Hjerte-Dybet; det er |US:571skeet, og det var intet Under, om derpaa aldrig raadtes Bod det er tvertimod et forunderligt Jertegn, om det hændes, og kun fordi sande Jertegn vises, ei naar man finder dem rimeligst, men naar man anseer dem for umuelige, kun derfor tænker jeg mangen Gang, et Saa|A:291dant kunde skee i Morgen. Imidlertid er jeg dog ikke slet saa overtroisk, som man tænker, og veed ret godt: at Jertegn med Hjerter skee vel i det Skjulte, men aldrig uforberedte, ja at et historisk Jertegn aldrig skeer, uden naar det ventes stærkt, vel ei af de Fleste, men dog af de Bedste.

At nu det Jertegn, som igjen kunde forene alle Danske til en sammenhængende og livlig Stræbsomhed, efter Kaldets og Evnernes Maal og Maade, at det maatte skee jo før, jo heller, det maa være et helligt Ønske, som brænder til Fædrenes livsalige Admindelse i hver Danne-Mands og Danne-Kvindes Bryst! Alt hvad vi kan kalde det *Personlige* ∴ det naturlige Modsatte hos os, vilde vi jo gjerne opoffre paa *Kjærligheds* Bud, som altid fordrer *den* Opoffrelse, og fandt vore Fædre, paa Jyllands Heder og rundt paa Dannemarks Øer, trods Belte og Sunde, trods mangehaande Forskjel, villige dertil, ja, hvem er Dansk, som ikke føler, at det var talt af Danmarks Hjerte, da Skjalden sang:

– Mænd kan vorde vrede,
Men ærlig Mand er snart tilrede
At byde ærlig Mand Forliig.
|A:292Gode Mænd kan vorde vrede,
Dog har de Lede
Til fjendtligt Sindelag;
Hvo sin *Næste* hader,
Selv sig skader,
Kun Fanden har sin Fryd deraf!

Hvad der, trods al Naturens Forskjel, har, hvem veed i hvormange Aar-Tusinder, forenet Dannemænd, er ene den forunderlig dybe Følelse, at de i Hjertet var hinanden *næst*, og at de havde en og samme Længsel tilfælles: Længselen nemlig efter en *sand* og *sød*, *en salig Hvile*, som lod Hjertet frydfuld glemme Dagens Møie og Besvær. Denne Dane-Folkets historiske Længsel nedsank vel hos mange, og undertiden hartad hos alle, til en daarlig Tragten efter dovne Dage og et lystigt Levnet, ja *hensov* bogstavelig hos Mange, men altid, som ved et Jertegn, oprandt og steeg den dog paa Nye, der faldt som Skjæl fra Dannemænds Øine, de saae at den rette Hvile er hverken i |US:572Søvnens Skjød, i Vellystens Arme eller i Noget som forgaaer, men at den maa vindes ved levende Kamp for det Sande, det Ædle, det Store i Samfund, og at kun i den

kæmpende Længsel, der oplives og opholdes ved et hjerteligt Stalbroderskab, kun deri findes den livsalige Forsmag paa Hvilen, som alt her i Støvet |A:293 kan times. Da sønderrev ved Stærkoddens Sang altid *Frodes* hildede Søn de uværdige Baand, sammenkaldte med Luren sin Faders graahædede Kæmper, bad dem tage deres Sønner ved Haanden og ilede saa ud til nye Bedrift: til Kamp mod Danmarks Fiender.

Spotte mig nu kun hvo som vil, fordi jeg, veemodig ved Synet af den sørgelige Skilsmisse, og i Følelsen af min Redebonhed til at opoffre alle personlige Hensyn, ja, Alt hvad jeg tør kalde *mit* for Danmarks Bedste, byder hver ærlig Dannemand blandt de Boglærde Haand, og beder dem gjøre fælleds Sag med mig, *saavidt* vi er enige: for Alt hvad vi finde ægte Dansk, og mod alt det Modsatte i Dannemarks Friskole. Spotte mig hvo som vil! thi han er ikke Dansk, og at *kunne* bære de *Fremmedes* Spot har Danmarks Historie lært mig, er Dannemænds Ære! Taal-Mod er det ypperste Mod, sagde fordum *Rolv Krage!*